

DİNLER TARİHİ ARAŞTIRMALARI-VIII

BÜTÜN YÖNLERİYLE
YAHUDİLİK

(ULUSLARARASI SEMPOZYUM)

18-19 ŞUBAT 2012

Ankara-2012

YAHUDİLİĞE FARKLI BİR BAKIŞ

Prof. Dr. Ekrem SARIKÇIOĞLU*

Günümüzde Yahudiliğe bakış ve yaklaşımlar bazen zamanın siyasi atmosferine uygun yaklaşımlar şeklinde, örneğin Filistin ve İsrail konusunda olduğu gibi, bazen de İslâm'ın Medine döneminin ilk yıllarındaki rekabet ve mücadele ilişkisi içinde nazil olmuş âyetlerin ışığında olmaktadır. Yâni yine de yüzyıllar önceki tarihî ve siyasi yaklaşımlar günümüze getirilerek Yahudilikle ilgili çalışmalar ve değerlendirmeler devam etmektedir.

Kur'an'daki Yahudilere yönelik tenkitlerde, onların hatalı ahlâkî ve hukukî davranışları ele alınmakta, o zamanın bazı Yahudilerinin Müslümanlara karşı takındıkları yanlış siyasi tavırlar tenkit edilmektedir. Halbuki temel inançlarıyla ilgili fazla bir tenkit yoktur. Din bilimleriyle uğraşan bizlerin de konunun siyasi yönlerini, siyaset ve tarih bilimcilerine bırakmamızda yarar olduğunu düşünüyorum!

Din bilimcileri olarak bizlerin, İslâm'ın Hz. Muhammed öncesi dönemleri anlayışında Hıristiyanlık ve Yahudiliğe bakmamıza ihtiyaç olduğu kanaatindeyim. Nitekim Tevrat'ta adı geçen pek çok peygamberin adları Kur'an'da da geçmekte, onlarla ilgili hikmetli hikâyeler anlatılmaktadır. Tevrat, Zebur ve İncil'in önceki milletlere Allah'ın inzal ettiği vurgulanmaktadır. Yine Yahudilerin Hz. Nuh ve İbrahim'in soyundan gelmeleri dolayısıyla, mümin ve sâlih olanlarının Hz. İbrahim'in hayır dualarına mazhar olacakları da müjdelenmektedir. Tefsircilerimiz "**Tefsirde İsrailiyat**", Fıkıhçılarımız "**Şer'un min Kablina**" konulu çalışmalarıyla zamanlarında pozitif yönden ilgilenmişlerdir. Peygamberler tarihi bunun en güzel örneklerindedir. Yâni Hıristiyanlık ve Yahudilik bizim dini kültürümüzle iç içedirler. Bizden önceki dönemlerin

* Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dinler Tarihi Anabilim Dalı E. Öğretim Üyesi.

ilim adamları imkanları nispetinde bir şeyler yapmaya çalışmışlardır, biz kendilerine müteşekkirimiz.

Ancak günümüzdeki çalışmalar da yeni orijinal detaylı çalışmalara ve çağımızın bilimsel anlayışına uygun yeterli araştırmalara rastlamak pek mümkün değildir. Kolaycılıkla eskilerin çalışmaları ve kanaatleri nakledilerek sorunun çözüldüğü zannediliyor. Cevaben de İmkanlarımızın sınırlı olduğu savunmasına geçiliyor ama, bu bir bahane! Kanaatimce tarihi yönden konunun önemi yeterince fark edilememiş, ilahiyatçılar arasında önemiyle ilgili yeterli kanaat oluşmamıştır. Günümüzde din bilimleri ile uğraşanlardan örneğin Yahudilik ve Yahudi kaynaklarıyla ilgilenen kaç meslektaşımız var? Cevaben Prof. Dr. Baki Adam Beyi ve Doç. Dr. Selime Leyla Gürkan Hanımı, Ali Osman Kurt Beyi örnek göstereceksiniz ama, bir kaç çiçekle de bahar gelmez ki! Benim gibi dolaylı ilgilenenler de, tercümelemlerden ve ikinci el kaynaklardan yararlanmaya çalışıyorlar. Yani başkalarının sadakasıyla geçinmek gibi bir şey! Örneğin Tevrat'ı ve İncil'i okurken Onların verdikleri anlam ve yorumlara bağlı kalıyoruz. Kitabı Mukaddes Şirketi de maâşallah tercümelerini sık sık değiştiriyor, metne karıştırdıkları yorumlar dolayısıyla İslâmî bir bakış açısı yakalamak biraz zor oluyor! Metnin kaynak dillerine hakim olamayışımız sebebiyle, metin üzerinde değil mütercimlerin tercümelemleri ve yorumları üzerinde mütalaalarda bulunuyoruz. Yâni bilimsel çalışmalarımızda zayıflıklar oluşuyor!

Biz kaynakları Yahudi ve Hıristiyanların bakış açıları ve yorumlarıyla öğrenmeye ve anlamaya çalışıyoruz. Mademki onlar İslâm'ın Hz. Muhammed öncesi safhalarıdır. Öyleyse onların kaynaklarını da İslâmî açıdan değerlendirmek, anlamaya çalışmak görevimizdir. Elbette diğer inananların anlayış ve bakışlarını bilmemiz de bilimsel bir çalışmadır. Onlara da ihtiyaç var, ama İslâmî açıdan kaynakları değerlendirmek de bizim vazifemiz olmalıdır. Kur'an ışığında yorumlanmalarına ihtiyaç vardır. Örneğin: Hz. İbrahim'le ve İsmail'le ilgili kıssalarda, Tevrat'daki genel görüşümüze uygun bazı rivayetleri ve kısımları almışız, diğer müteradif rivayetleri hiçbir yoruma ve değerlendirmeye tâbi tutmadan yok saymışız, ya da görmeksizden gelmişiz veya "değiştirilmiş, uydurulmuş" olabilir diyerek reddetmişiz. Bilimsel yorum ve gerekçe göstermemişiz. Tevrat'da Hz. İsmail ve Hâcer'in Sara'dan uzaklaşmasıyla ilgili

üç hikaye var: Biri Hâcer'in İsmail'e hamile iken Sara'nın baskılarına dayanamayıp evden kaçma teşebbüsü ki, kaçmakta olan Hacer'in önüne Sur Yolunda Rabbin meleği çıkar, ona yaptığı nasihatla, kaçma kararından vâaz geçirir ve evine geri dönmesini sağlar¹. İkincisinde İsmail babası İbrahim 86 yaşında iken doğar², onüç yaşında iken sünnet olur³ ve O 14 yaşında iken de Sara'dan kardeşi İshak doğar⁴; İshak 4 yaşında iken İsmail'in elinde ok ve yay olduğu halde oynadığını gören Sâra, bir kaza olabileceği veya İsmail'in oğlu İshak'ı öldürebileceği endişesiyle, İsmail'i ve annesini evden uzaklaştırmasını Hz. İbrahim'den ister⁵; yani İsmail bebek değil yaklaşık 18 yaşında delikanlıdır. Üçüncü rivayette İsmail henüz annesinin kucağında süt emen bir bebektir, Sâra bebeği ve annesini kıskanır ve evden uzaklaştırmasını Hz. İbrahim'den ister, o da Hacer'i ve çok sevdiği çocuğunu annesiyle birlikte evden kapı dışarı gönderir; Hacer şaşkın halde Paran Çölüne gider ve oralarda şaşkın şaşkın dolaşır, su arar⁶. Acaba Kur'an âyetlerine uyan bu rivayetlerden hangisidir? Veya rivayetlerin Tevrat'taki sıralamasında bir düzensizlik mi olmuştur? Filistin ve Paran Çölündeki olaylarla ilgili rivayetlerin bir kısmı Mekke'ye mi adapta olmuştur? İsmail'in sünneti ve Kurban olayı acaba Mekke'de mi, yoksa Filistin de mi olmuştur? Bunları İslâmî açıdan yeniden araştırmamız gerekmiyor mu?

Yine, Sara'nın ölümünden sonra 136 yaşında Keture ile evlenen Hz. İbrahim'in altı oğlu daha olduğu rivayet edilir⁷. Bunlar delikanlılık yaşlarına geldiği zaman, öz anneleri Keture'nin Sara gibi güçlü bir rakibi de olmadığı, eş kavgası olmadığı halde, Hz. İbrahim bu oğullarını da annelerinden ayırıp Arabistan'ın ayrı ayrı bölgelerine gönderiyor⁸. Oralarda evlendiriyor ve oralara yerleştiriyor. Acaba hikmeti ne ola ki? Vahdaniyet inancını Arabistan'a yaymak olabilir mi? İsmail'i ve annesini Mekke'de Zemzem kuyusu kenarına yerleştirme, İsmail ile birlikte Kâbe'yi bina etmeleri vahdaniyet inancını

1 Tekvin, XVI,9 vd.

2 " , XVI,16.

3 " , XVII,12, 25.

4 " , XXI, 5.

5 " , XXI,10.

6 " , XXI,14-21.

7 " , XXV,1-2.

8 " , XXV, 6 vd.

çevreye tebliğ için olabilir mi? Yâni Mezopotamya'da aldığı peygamberlik görevini yerine getirmek ve vahdaniyet inancını bölgeye yaymak misyonu olabilir mi? Soruları hatıra geliyor. Halbuki kısas-ı enbiyalara bakarsak, sorun iki kadın rekabetine bağlı, günümüz sinema filimlerini hatırlatıyor. Misalleri artırmak mümkün! Günümüz din bilimleri araştırmacılarının konuları sadece nakletmek yerine, tekrar araştırmaları, üzerinde düşünmelerine ihtiyaç olduğu anlaşılıyor?

Özellikle Tevrat'ın Babil esareti sonrası Hz. Üzeyir başkanlığındaki bir komisyon tarafından yeniden düzenlenip⁹, redakte edildiği dikkate alınır, Tevrat ve Eski Ahid'in tarihi oluşumu hakkında geniş araştırmalara da ihtiyaç olduğu şüphesizdir. Nitekim Batı'da "*Tevrat Kritiği*" denen bir ilim ortaya çıkmıştır. Hıristiyan ve Yahudi uzmanların araştırmalarından yararlanacağız ama, kendi araştırma ve değerlendirmelerimize Müslümanların ihtiyacı yok mu? Çünkü başkalarının tercüme ve yorumları, kendi cemaatlerinin bakış açısını ortaya koyuyor, her cemaat kendi bakış açısından konuya yaklaşıyor.

Yine Hz.Musa ile Hz. İbrahim arasında enaz 800 sene bir açıklık olduğu dikkate alınır, Musa öncesi rivayetler gerçek bir vahiy mi, yoksa atadan oğula nesilden nesile gelen bir rivayet midir, konusunun da ele alınması gerekiyor. Vahiy edilen on emir iki taş tablete kaydedildi. Hz. Musa Mısır'da yetişip hiyeroglifi iyi yazıp okuduğuna göre, tabletler hiyeroglifle yazılmış olmalı veya zamanın uluslar arası dili Akadçayı ve çivi yazısını da Firavunun sarayında öğrenmiş olabilir mi? Günümüz basım teknikleriyle yaklaşık 200 sahife tutan, muazzam bir muhteva, acaba nasıl yazıldı, nasıl muhafaza edildi? En azından bu konuda bilinenleri ve bilinmeyenleri bilmek hakkımız diye düşünüyorum. Yine Hz. Musa'nın dönemine paralel kaynakların bulunduğu Ugarit metnlerinin bir kısmı kurşun ve bakır levhalar üzerine kaydedilmiş, acaba Tevrat ve diğer Eski Ahid metinlerinden de benzer arkeolojik belgelere rastlanmış mıdır? Hz. Üzeyir ile Hz. Musa arasında 7-8 asırlık bir süre olduğuna göre, bu süreçte vahyin kaderi nasıl olmuştur? Soruları ve cevapları düşünülmeğe değer değil mi? Bu soruları aydınlatacak bilgilere gerçekten çok ihtiyacımız olduğunu düşünüyorum.

9 Ali Osman Kurt, IQ Kültür sanat Yayıncılık, İstanbul 2007, s.192, vd.

İslâm Hukukunda sıkça kullanılan “*şer’un min kabllina*” kâidesi gereği, Fıkıhçılar sıkça Tevrat hukukundan yararlanmışlar. halbuki Kuran’da Hz. İsa’nın gönderiliş gayelerinden biri olarak, Yahudilere verilen önceki ağır hukuk kurallarının hafifletilmesi öngörülmektedir. Bizim hukukçularımız bu konu üzerinde, yani Hz. İsa döneminde Tevrat’tan nesh edilmiş hususlar üzerinde pek durmamışlardır. Bildiğim kadarıyla bunların neler olduğunu tartışmamışlardır. Acaba Müslüman hukukçular Hz. İsa tarafından nesh edilen bazı haram ve helâlleri tekrarlamış olabilirler mi? Bizim ilmihal kitaplarına baktığımda bazen bu sorular hatıra geliyor!

Sorunun günümüz şartlarında çözümü tabii ki kolay değil. Benzer sorunları Batılı Üniversite İlahiyat fakülteleri acaba nasıl çözmeye çalışıyorlar? İlahiyat fakültelerinin müfredatına tüm üniversite bilim dallarını doldurarak tüm öğrencileri önlerinde resm-i geçit mi yaptırıyorlar? Sorularının cevaplarını araştırırsak, yöntem bakımından bizden birkaç adım önde olduklarını fark ederiz. Burada klasik üniversitelerimizdeki sistem sorununun ve içinde alıştığımız sistemin bizi perdelediği ve ufukumuzu daralttığı şüphesiz.

Bunun için Batılılar örneğin Edebiyat Fakültelerine sosyal bilimlerin çeşitli bölümlerini; bölgesel dil ve kültür guruplarını içeren bölümlerini açmışlar. Örneğin Arap dili ve kültürü bölümünde, Orta Doğunun ölü veya diri bütün dilleri öğretilmekte, buldukları uzmanlara göre Arapça, İbranca, Aramca, Süryanca, Akadca vs. gibi Sâmi diller yanında bölgenin diğer dilleri Türkçe, Kürtçe, Farsça, Ermenice derslerini de koyarak öğrencilerin yetişmelerine imkân sağlamışlar; öğrencilere istedikleri dersi yan dal olarak, kısıtlamasız alabilme seçme vermişler. Öğrenci ilk yıl ana branş genel kültür eğitiminden sonra, bu alanlardan birini veya birkaçını yan dal olarak alıp öğrenebilmektedir. Her bir dalda birkaç uzman hoca yeterli olmakta, bunlar akademisyen olabildiği gibi, o dilleri bilen okutmanlar ve yardımcı öğretim üyeleri de olabilmektedirler. Öğrencilere bunlar yardımcı olmaktadır. Üniversitenin diğer fakültelerinden veya dallarından ilgi duyan lisans veya yüksek lisans, veya doktora öğrencileri de aynı dersi veya dili seçebilmektedirler. Bizdeki gibi bilim dalları arasında kalın, aşılma duvarlar bulunmamaktadır. Ancak bazı sınırlamalar laboratuvar zorunluluğu olan uygulamalı fen ve mühendislik dallarında olabilmektedir.

Gelişmiş her üniversitede, eski veya yeni her dili öğrenme imkanı üniversitenin tümüne açıktır. Sınıflar her dersin kaydolan öğrenci sayısına göre her dönem değişmektedir. Bilgisayar teknolojileri sayesinde kimin hangi dersi aldığı ve başarı durumunun kontrolü sorun değildir. Üniversitenin öğretim elemanları da, merak duydukları dil ve konularda istedikleri dersi rahatça takip edebilmektedirler.

Günümüzde genel sistem ve kısıtlamalar sebebiyle bizim devlet üniversitelerinde sorun yaşanabilir, fakat yeni kurulan özel üniversitelerin açılımlıyla, kısıtlamalar da aşılabılır. Yeter ki üst düzey idarecilerin kafaları kapalı olmasın, bizim şartlarımıza göre diyerek öğrencilerin yetenek ve eğilimlerini sınırlamasınlar! Özellikle Ankara ve İstanbul şartlarında engellerin daha kolay aşılabileceği kanaatindeyim.